

BİBLİYOGRAFYA :

Esedî-yi Tüsî, *Luğat-ı Fûrs* (nşr. Abbas İkbāl), Tahran 1319 hş., s. 90, 181; Dihhudâ, *Luğatnâme*, I, 721; Gerdîzî, *Zeynül-aḥbâr* (nşr. Muhammed Nâzım), Berlin 1928, s. 30, 32; Keykâvus b. İskender, *Kābûs-nâme* (nşr. R. Levy), London 1951, s. 127; Sem'ânî, *el-Ensâb* (nşr. D. S. Morgoliouth), Leiden 1912, II, 90; Yâkût, *Mu'cemül-büldân*, I, 90; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VIII, 125, 263, 278; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XV, 292; Sübkî, *Ṭabaḳāt*, II, 170-171; Nâsirüddin Münşî, *Nesâ'imü'l-eshâr* (nşr. Celâleddin Urmevî), Tahran 1337 hş., s. 146-147; Mirza Muhammed-i Kazvînî, *Bîst Makâle* (nşr. Abbas İkbāl), Tahran 1313 hş., II, 22-23; W. Barthold, "Bel'amî", *IA*, II, 465-466; D. M. Dunlop, "Bal'amî", *El²* (İng.), I, 984-985; C. E. Bosworth, "Bal'amî Abu'l-Faḫr Moḥammad", *Elr*, III, 573-574; *DMF*, I, 27.

AYLA DEMİROĞLU

BELATİ

(البلى)

Ebü'l-Feth Osmân b. İsâ
b. Mansûr el-Edîb en-Nahvî
(ö. 599/1202)

Arap şairi, dil âlimi ve edip.

524'te (1130) Musul'a yakın Belat kasabasında doğdu. Büleytî diye de anılmaktadır. Çocukluğu ve ilk tahsili hakkında çok az bilgi vardır. Kaynaklarda onun nahiv ilmini Ebû Nizâr Hasan b. Sâfî el-Bağdâdî ve İbnü'd-Dehhdân Said b. Mübârek'ten tahsil ettiği zikredilmektedir. Daha sonra Şam'a giderek orada öğretimle meşgul oldu. Mısır Selâhaddîn-i Eyyûbî tarafından fethedilince (567/1171) Kahire'ye gitti. Selâhaddîn-i Eyyûbî kendisine maaş bağlayarak onu Kahire'de Fustat Camii'nde nahiv dersleri, bazı kaynaklara göre nahivle birlikte kiraat dersleri vermekle görevlendirdi. Bundan sonra şöhreti yayılan Belatî, 19 Safer 599 (7 Kasım 1202) tarihinde vefatına kadar bu görevi yürüttü. Yalnızlığı sevmesi ve bu yüzden tek başına yaşaması sebebiyle ölümü ancak üç gün sonra farkedilebildi.

Belatî zevk ve eğlenceye düşkün bir kişi idi. Sultanlara fazla iltifat etmeyişi dışında devrinde beğenilen bir yanı yoktu. Bununla beraber Arap dili ve edebiyatı ile tarih ilminde otorite idi. Nahivde Basra ve Küfe ekollerini birleştirmiştir. Aruz ilmini de iyi bilen Belatî aynı zamanda iyi bir şairdi. Çeşitli konularda ve değişik nazım şekillerinde şiirler yazmıştır. Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin kâtibi, daha sonra veziri olan Kâdî el-Fâzıl'ı methettiği müveşşah* tarzındaki kasidesi meş-

hurdur. Bu kasidede Kâdî el-Fâzıl'ın, meslektaşları Câhiz, İbn Abbâd ve İbnü'l-Amîd'den daha üstün olduğunu iddia eder.

Belatî aruz, Arap dili ve edebiyatı ile hat sanatı ve dinî konularda eserler vermiştir. Ancak "el-Harbâviyye" adlı kasidesi dışında bugüne ulaşan herhangi bir eseri bilinmemektedir. Bu kaside Abdülilâh Nebhân (*MMLADm*, s. 354-378) ve Hannâ Cemil Haddâd tarafından (*el-Mevrid*, s. 279-292) neşredilmiş, yazma nüshaları hakkında da bilgi verilmiştir. Kaynaklarda zikredilen eserleri ise şunlardır: *el-'Arüzü'l-kebir*; *el-'Arüzü's-şagîr*; *el-'İzâtü'l-mûkızât*; *en-Neyyir fi'l-'Arabîyye*; *Aḥbârü'l-Mütenebbî*; *el-Müstezâd 'ale'l-müstecâd min (fi) fe'alâti'l-ecvâd*; *İlmü eşkâlî'l-hat*; *et-Taşhîf ve't-tahrîf*; *Ta'İllül-'ibâdât (kırâ'ât)*.

BİBLİYOGRAFYA :

Yâkût, *Mu'cemül-büldân*, XII, 141-167; a.mlf., *Mu'cemül-büldân*, I, 484; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, II, 443-447; İbnü'l-Kiftî, *İnbâhür-ruvât*, II, 344; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, IV, 150-151; Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât*, II, 135-136; Brockelmann, *GAL*, I, 302-303; *Suppl.*, I, 530; Ziriklî, *el-A'lâm*, IV, 375; Kehhâle, *Mu'cemül-mû'ellifîn*, VI, 267; C. Zeydan, *Âdâb*, III, 55; Ömer Ferrûh, *Târîhu'l-edeb*, III, 420-422; Abdülilâh Nebhân, "el-Şasîdetü'l-Harbâviyye", *MMLADm*, XLVII (1972), s. 354-358; Hannâ Cemil Haddâd, "el-Şasîdetü'l-Harbâviyye", *el-Mevrid*, XII/3, Bağdad 1983, s. 279-292; Moh. Bencheneb — [A. Ateş], "Müveşşah", *IA*, VIII, 866-868; Ch. Pellat, "al-Balatî Abu'l-Faḫr 'Uḥmân", *El² Suppl.* (İng.), s. 123-124.

SELAHATTİN KIYICI

BELÂTÜŞŞÜHEDÂ

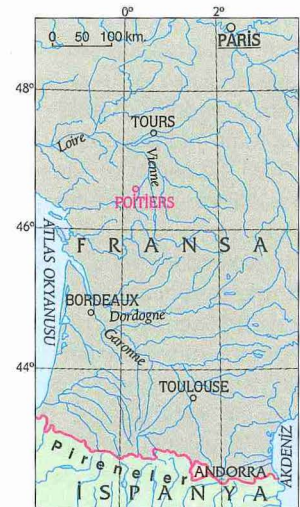
(بلاط الشهداء)

Abdurrahman el-Gâfiki
kumandasındaki İslâm ordusuyla
Charles Martel'in emrindeki
Frank kuvvetleri arasında Poitiers
yakınlarında meydana gelen savaş
(114/732).

Pirene sıradağlarını aşarak Avrupa üzerinden İstanbul'u fethetme ve oradan Suriye'ye uzanma fikri müslümanların Hz. Osman zamanından beri takip ettikleri bir askerî strateji idi. Mûsâ b. Nusayr'dan sonra Endülü'steki İslâm ordularına başkumandan tayin edilen Hür b. Abdurrahman es-Sekafî 717-718 yıllarında Pirene dağlarını aşmış, Merovenjien hânedanına mensup kumandanlarla Aquitania asilzadeleri arasındaki çekişmelerden faydalanarak Fransa içlerine başarılı seferler düzenlemişti. Yerine

geçen Semh b. Mâlik el-Havlânî de bu akınları sürdürerek başarılı sonuçlar elde etti.

Kuzey Avrupa üzerine düzenlenen sonuncu ve en büyük sefer ise Abdurrahman el-Gâfiki tarafından gerçekleştirilmiştir. Abdurrahman savaş hazırlıklarını tamamladıktan sonra Frank topraklarına girdi ve Roncevaux Boğazı'ndan Pireneler'i aşarak Bordeaux şehrine doğru ilerledi. Dordogne nehrî kıyısında karşılarına çıkan Aquitania Dükü Eudes'ü yendi ve Bordeaux'yu yağma etti. İslâm ordusu daha sonra kuzeye doğru ileri harekâtına devam ederek güzergâhındaki kaleleri ele geçirdi ve zengin ganimetlere sahip oldu. Nihayet Poitiers şehrini de zaptedip Franklar için çok önemli bir dinî merkez olan Tours'a yaklaştı. Hristiyanlar Saint Martin'in mezarının bulunduğu bu şehre sayısız adaklar yükmişlardı. Dük Eudes eski düşmanı olmasına rağmen Merovenjien hânedanının saray nâzırı Charles Martel'e başvurarak ondan acele yardım istedi. Charles durumun vahametini kavrayıp derhal harekete geçti. İki tarafın öncü kuvvetleri Clain ve Vienne nehirlerinin bir birlerine kavuştuğu noktada karşı karşıya geldiler. Bu ilk çatışmadan sonra Abdurrahman el-Gâfiki güneye, Poitiers ile Tours arasındaki ovaya çekildi ve askerlerini savaş düzenine soktu. Taraflar Poitiers'in 20 km. kuzeydoğusunda bugün Moussais-la-Bataille denilen yerde savaşa hazır vaziyette yedi gün beklediler. Bu süre içinde karşılıklı olarak ok atmanın dışında ciddi bir çatışma olmadı. Nihayet sekizinci gün hafif süvari birliklerinden oluşan İslâm ordusu hücumu geçti, fakat birbirlerine sıkı sıkıya kenetlenmiş zırhlı Frank birliklerinin saf-

Belâtüşşühedâ

larını yaramadı. Savaş bütün şiddetiyle devam ederken Eudes müslümanların ganimetlerini yığdıkları yere saldırdı. Ganimetlerin Franklar'ın eline geçmesinden endişe eden sağ ve sol kanattaki süvari birlikleri Abdurrahman el-Gâfîkî'nin bütün uyarılarına rağmen saflarını terkedip ganimetleri onlara kaptırmak için süratle ordugâha geri döndüler. Safların bozulduğunu gören Charles Martel âni bir hücumla müslümanları her taraftan kuşattı. Çarpışmada aralarında Abdurrahman el-Gâfîkî'nin de bulunduğu pek çok kişi şehid düştü. Akşam olunca savaşa ara verildi ve taraflar ordugâhlarına çekildiler. Gece durumu değerlendiren müslüman kumandanlar götürebilecekleri kadar ağırlıklarını yanlarına alıp savaş meydanından uzaklaşmaya karar verdiler ve karanlıktan faydalanarak Septimania'ya çekildiler (Ramazan 114/Ekim 732).

V. (XI.) yüzyıl Endülüslü tarihçileri çok sayıda müslümanın şehid düştüğü bu yere ve bu savaşa Belâtüşşühedâ (şehidler yolu) adını vermişlerdir. Daha sonraki İslâm tarihçileri ise bu savaşa Gazvetü'l-belât veya Vak'atü'l-belât derler. Philip Hitti belât kelimesinin Latince veya Grekçe bir kelime olan platea veya palatiumun Süryânîce'den Arapça'ya geçmiş bir şekli olduğunu, savaşın meydana geldiği yerde Romalılar'dan kalma taştan bir yol bulunduğunu için de bu savaşa Belât adının verildiğini söyler.

Müslüman tarihçiler belki de bozgun sebebiyle Belâtüşşühedâ üzerinde pek durmamışlardır. Buna karşılık Batılı tarihçiler bu savaşa büyük önem verirler ve bunu Doğu-Batı, İslâm-Hristiyan mücadelesi açısından bir dönüm noktası, Charles Martel'i de Avrupa'ya İslâm istilasından kurtaran büyük bir kahraman olarak kabul ederler. İngiliz tarihçi Gibbon, "Eğer müslümanlar galip gelmiş olsalardı şimdi Paris ve Londra'daki kiliselerin yerinde camiler olacaktı, Oxford'da Kitâb-ı Mukaddes yerine Kur'an tefsirleri okunacak ve sünnet edilmiş halka minberlerden Muhammed'in dininin kutsiyeti ve doğruluğu ispat edilecekti. Bu bakımdan Franklar Avrupa'ya büyük hizmette bulunmuşlardır" diyerek bu savaşın önemine işaret eder. Bazı tarihçiler ise müslümanların bu bozgunun iki yıl sonra Fransa'da önemli bazı şehirleri ele geçirdiklerini, dokuz yıl sonra Lyon'a ulaştıklarını ve Arbûne'yi (Narbonne) zaptedip 759 yılına kadar burayı askerî bir üs olarak kullandıklarını, bu

yeniliden sonra da iki asır müddetle Fransa'da varlıklarını sürdürdüklerini hatırlatarak bu zaferin sanıldığı kadar önemli olmadığını söylerler.

BİBLİYOGRAFYA:

Humeydî, *Cezvetü'l-muktebis*, Kahire 1966, s. 274-275; Dabbî, *Buğyetü'l-mültemis*, Kahire 1967, s. 365-366; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, V, 172, 174-175, 490; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muğrib*, II, 28; Makkarî, *Nefhu't-tîb*, I, 234, 262; III, 15-16; Şekîb Arslan, *Târîhu ğazavâtü'l-'Arab*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübü'l-ilmîyye), s. 93-114; Chejne, *Muslim Spain*, s. 11; Hâlid es-Süfî, *Târîhu'l-'Arab fi'l-Endelüs: el-feth ve 'aşrû'l-vülât*, Bingazi 1980, s. 227-237; Hitti, *İslâm Tarihi*, III, 786-790; Abdülazîz Sâlim, *Târîhu'l-muslimîn ve âşâruhûm fi'l-Endelüs*, Beyrut 1981, s. 140-145; Muhammed el-Arûsî el-Mutavvî, *el-Hurûbü's-sâltibiye fi'l-meşriq ve'l-mağrib*, Beyrut 1982, s. 186-188, 194-196, 205; B. Lewis, *The Muslim Discovery of Europe*, New York 1982, s. 18-19; Hasan İbrâhim, *İslâm Tarihi*, I, 405-406; *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1986, II, 423-425; M. Abdullah İnan, *Nihâyetü'l-Endelüs ve târîhu'l-'Arabî'l-müteaşşürîn*, Kahire 1408/1987, s. 21-22; E. Lévi-Provençal, "Abd al-Rahmân al-Ghâfîkî", *El'* (İng.), I, 86; H. Pérès, "Balât al-Shuhadâ", a.e., I, 988-999.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

BELÂZÜRİ

(البلدري)

Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ
b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî
(ö. 279/892-93)

Tarihçi, nesep âlimi.

Doğum yeri ve tarihi bilinmemektedir. Farsça'dan Arapça'ya tercümeler yaptığı için çağdaş araştırmacılar genellikle onun İran asıllı olduğunu söylerler. Ne-

sebi hakkında bilgi bulunmaması ve büyük dedesi Dâvûd'dan önceki atalarının hiç bahsedilmemesi bu kanaati güçlendirmekte ve onun en azından Arap asıllı bir aileden gelmediğini göstermektedir. Dedesi Câbir'in, Abbâsî Halifesi Hârûnürreşid zamanında Mısır haracına bakan Hâsib'in kâtabi olduğu dışında ailesi hakkında bilgi yoktur. Künyesi de kaynaklarda Ebû'l-Hasan, Ebû'l-Abbâs ve Ebû Ca'fer şeklinde farklı olarak geçmektedir.

Belâzürî Bağdat, Dimaşk ve Humus'ta Ali b. Muhammed el-Medâinî, İbn Sa'd, Ali b. Medîni, Affân b. Müslim, Abdülâlâ b. Hammâd ve Abdullah b. Sâlih el-İclî gibi muhaddis ve tarihçilerle Mus'ab ez-Zübeyrî gibi nesep âlimlerinden faydalanmıştır. Hayatı ile ilgili olarak kaynaklarda bulunan bilgilerin büyük bir kısmı Abbâsî halifeleri ve vezirleriyle olan münasebetleri hakkındadır. Halife Mutevekkil-Allellah'ın huzurunda yapılan ilmi ve edebî sohbetlerde bulunmuş ve onun on yıl kadar nedimliğini yapmıştır. Halife Müstaîn-Billâh da Belâzürî'ye yakınlık göstermiş ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere ihsanlarda bulunmuştur. Halife Mu'tez oğlu Abdullah'ın eğitim ve öğretimini ona bırakmıştır. Mu'temid-Billâh zamanında hayatının en sıkıntılı ve kötü günlerini yaşayan Belâzürî genellikle kabul edildiğine göre 279'da (892-93) Bağdat'ta seksen yaşlarında vefat etmiştir. İbnü'n-Nedîm, onun hafızasını kuvvetlendirmek için hindistan cevizine benzer bir meyve olan belâzür (semacarpus anacardium, anacard) içtiğini ve bundan dolayı hafızasını kaybedip perişan bir halde

Belâzürî'nin
Ensâbü'l-esrâf
adlı eserinin
ilk ve son
sayfaları
(Soleymaniye Ktp.,
Reisliktittab,
nr. 597)

